

STRESZCZENIE

Ołeksandr Koszyc (1875–1944) – dyrygent, kompozytor, etnolog, pisarz-memuarysta – jest jednym z najwybitniejszych przedstawicieli tzw. drugiej fali emigracji ukraińskiej do Kanady w dwudziestoleciu międzywojennym XX wieku, która weszła do historii pod znakiem kultu krótkiego okresu ukraińskiej niepodległości (1918–1920).

Zespół muzyczny Koszyca jeszcze w Kijowie zyskał sławę po wykonaniu utworów Artema Wedela, Dmytra Bortnianskiego, Hryhorija Łomakina, Ołeksandra Kastalskiego. Dzięki bliskim kontaktom z wybitnym kompozytorem Mykołą Łysenką (1842–1912) Koszyc zachwycił się utworami Josepha Haydna, Franza Schuberta, Roberta Schumanna, Feliksa Mendelssohna Bartholdiego. W 1919 roku Koszyc został jednym z organizatorów Ukraińskiej Republikańskiej Kapeli Chóralnej i jej intelektualnym wsparciem. W 1921 roku Kapela rozpadła się na trzy zespoły. Jeden z nich, na czele z Koszycem, wyjechał do Polski, gdzie założono Ukraiński Chór Narodowy. W latach 1921–1926 Koszyc w charakterze dyrygenta odbył z nim tournée po Europie (Hiszpania, Francja, Belgia, Niemcy), a także obu Amerykach (w tym Brazylii, Argentynie, Urugwaju, Meksyku i Kubie). Świat muzyczny odkrywał piękno ukraińskich pieśni i dzięki temu wzrosło zainteresowanie Ukrainą. W Szwajcarii maestro przeżył olśnienie, czuł się „wniebowzięty”, ponieważ zdawał sobie sprawę, że to jemu przypadł w udziale zaszczyt pokazania światu duszy zniewolonego narodu – jej uroku, potęgi, prostoty, ale też zagadkowości. „A wszystko to tylko dzięki ludowym pieśniom” – napisał o występie zespołu francuski krytyk. Królowej Belgii także spodobał się

koncert (zespół występował w Brukseli od 8 stycznia do 30 marca 1920 roku), jednak powiedziała, o czym czytamy w dzienniku: „Moja sympatia jest całkowicie po stronie waszego narodu, [...] ale my, monarchowie, jesteśmy zakładnikami polityki...”

Notatki Koszyca z Brukseli, spisywane w tych dramatycznych czasach, są prawdziwym i jakże przenikliwym symbolem wolności słowa, tęsknoty za Europą i prawdą. Z triumfalnego tournée Koszyc już nie wrócił na Ukrainę pod rządami radzieckimi. Od tamtej pory jego twórczość, a nawet samo wspomnienie o niej, zostały zakazane, zniesławione, zafałszowane. W 1922 roku Koszyc wyjeżdża do Ameryki, gdzie zyskuje jeszcze większy rozgłos niż w Europie. Oszałamiające sukcesy w Stanach Zjednoczonych, Argentynie, Urugwaju czy Brazylii nie zniechęciły Koszyca do doskonalenia swej sztuki, codziennej pracy, prób. Wprost przeciwnie, nieustannie pracował z zespołem, dążąc do osiągnięcia najwyższego profesjonalizmu chórzystów. W latach 1923–1924 Koszyc i jego chór z wielkim powodzeniem koncertowali w Kanadzie, Kubie, Meksyku, na Florydzie i w Kalifornii.

Dość liczne egodokumenty – zarówno opublikowane, jak i rękopiśmienne, odnalezione przez W. Sobol w archiwum małżeństwa Oлександра i Tetiany Koszyców w Ukrainian Cultural and Educational Centre w Winnipeg – pokazują warsztat pisarski Koszyca i jego ewolucję. Są niezbędne do rekonstrukcji biografii muzyka, jego bardzo cennej twórczości literackiej i muzycznej w kontekście tragicznych wydarzeń historycznych sprzed stu lat. Mobilizują do refleksji nad dziejami literatury i kultury, przez wieki niszczonej i prześladowanej. Możemy mówić o misji, którą wypełniał zarówno sam dyrygent, jak i jego egodokumenty. Świadectwa Koszyca pozostają po stu latach nadal aktualne w sensie intelektualnym, aksjologicznym, moralno-etycznym, a także ekumenicznym. Te dzienniki zdają się wciąż wyraziście przypominać, ostrzegać... Inspirują do zastanowienia się nad sensem słów łacińskiego pisarza z I w. p.n.e. Publiliusza Syrusa: *Falsum etiam est verbum, quod constituit superior.* – *Falsz jest również prawdą, którą ustanowił ktoś potężniejszy.*

РЕЗЮМЕ

Олександр Кошиць і його щоденник „З піснею через світ”

Редакція наукова Валентина Собољ

Олександр Кошиць (1875-1944), диригент, композитор, етнолог, письменник – один із найвидатніших представників другої хвилі еміграції до Канади міжвоєнного двадцятиліття у ХХ столітті, яка увійшла до історії під знаком культу короткотривалого часу української незалежності (1918-1920).

Хор під керівництвом Кошиця здобув славу ще в Києві після виконання творів Артема Веделя, Дмитра Бортнянського, Григорія Ломакіна, Олександра Кастальського. Але не тільки. Через гру на скрипці, через творчі контакти з видатним композитором Миколою Лисенком (1842-1912) до Кошиця прийшло захоплення творами Йозефа Гайдна, Францішка Шуберта, Роберта Шуманна, Фелікса Мендельсона-Бартольді. У 1919 році Кошиць став співорганізатором хору під назвою Української Республіканської Капели, а водночас її інтелектуальним опертям. У 1921 році Капела розпалася на три групи. Одна з них, на чолі з Кошицем, виїхала до Польщі, де було закладено Український Народний Хор. У 1921–1926 з тим колективом Кошиць як диригент відбув *tournée* по Європі (Іспанія, Франція, Бельгія, Німеччина), а також Канаді, Північній та Південній Америці (у тому числі Бразилія, Аргентина, Уругвай, Мексика, Куба). Світ відкривав красу українських пісень,

дякуючи чому росло зацікавлення Україною. В Швейцарії Маестро пережив осяяння, відчувається в небі, бо здавав собі справу, що то йому випала честь показати світові душу європейського народу – її красу, силу, простоту, але також таємничість, яка нагадує саму Природу. „А все тільки дякуючи народним пісням”, - так писав про виступ хору французький критик. Королеві Бельгії також сподобався концерт (хор гастролював у Брюсселі від 8 січня до 30 березня 1920 року), однак вона сказала, як про це читаємо в щоденнику і в свідченнях учасників-очевидців: „Серце моє на боці вашого народу, але ми, монархи – невірники політики...”. Нотатки Кошиця з Брюсселя є вражаючим і проникливим символом свободи слова, праги Європи і правди. З триумфального *tournee* Кошиць не повернувся в Україну, не зустрівся з чотирма сестрами й чотирма братами, з якими єднала любов до пісні: в тій великій родині співали всі. Від того часу його діяльність і творчість була заборонена, знеславлена, зафальшована. У 1922 році хор Кошиця виїжджає до Америки, там здобуває ще більшу славу, ніж у Європі. Приголомшливий успіх в Америці, Аргентині, Уругваї, Бразилії не знеохотив Кошиця до щоденної праці, постійного вдосконалення мистецтва співу. Навпаки, невтомно працював зі своїм музичним колективом, прямуючи до досягнення найвищого професіоналізму хористів. У 1923–1924 роках хор успішно концертує в Канаді, Кубі, Мексиці, на Флориді і в Каліфорнії. Досить чисельні його документи, як друковані, так і рукописні, віднайдені В. Соболев в архіві подружжя Олександра і Тетяни Кошиців в Ukrainian Cultural and Educational Centre у Вінніпезі, показують становлення письменницького хисту Кошиця, його еволюцію, вони є необхідні для реконструкції біографії автора, значення й ролі його літературної та музичної творчості в контексті драматичних подій 100 років тому. Крім того, вони покликані спонукати Читача до рефлексій над історією літератури і культури, упродовж століть нищеної і переслідуваної. Можемо говорити, без сумніву, про спеціальну дипломатичну місію, яку виконував сам диригент

РЕЗЮМЕ

із хором, його діяльність та його літературна спадщина. Свідчення Кошиця, дякуючи його щоденникові, актуальні з багатьох точок зору в сенсі інтелектуальному, аксіологічному, морально-етичному, екуменічному. Вважається, що саме від того часу веде свою історію культурна дипломатія України. Щоденникові нотатки здатні нагадувати і остерігати. Вони інспірують до досягнення глибинного сенсу слів латинського письменника 1 століття н.е. Публіліуша Сируса: „*Falsum etiam est verbum, quod constituit superior*”.

РЕЗЮМЕ

Александр Кошиц и его дневник „С песней по свету”

Научная редакция Валентина Соболев

Александр Кошиц (1875–1944), дирижер, композитор, этнолог, писатель-мемуарист – один из наиболее выдающихся представителей второй волны эмиграции междувоенного двадцатилетия в XX веке, которая вошла в историю под знаком культа кратковременной украинской независимости (1918–1920). Хор под руководством Кошица завоевал славу еще в Киеве после исполнения произведений Артема Веделя, Дмитра Бортнянского, Григория Ломакина, Александра Кастальского. Благодаря игре на скрипке и творческим контактам с выдающимся композитором Николаем Лысенко (1842–1912) к Кошицу пришло увлечение произведениями Юзефа Гайдна, Франца Шуберта, Роберта Шуманна, Феликса Мендельсона-Бартольди. В 1919 году Кошиц становится организатором хорового коллектива под названием Украинская Республиканская Капелла, а одновременно его интеллектуальной опорой. В 1921 году хор распадается на три группы. Одна из них, во главе с Кошицем, выехала в Польшу, где был основан Украинский Народный Хор. В 1921–1926 годах с этим коллективом Кошиц в роли дирижера совершил *tournée* по Европе (Испания, Франция, Бельгия, Германия), а также Канаде, Северной и Южной Америке (в том числе Бразилия, Аргентина, Уругвай, Мексика, Куба). Мир

открывал красоту украинских народных песен, благодаря чему рос интерес к Украине. В Швейцарии маэстро переживает озарение, чувствует себя как в небе, осознавая, что это ему выпала честь показать миру душу украинского народа – ее красоту, силу, простоту, но также таинственность, припоминаящую саму Природу. „А все только благодаря народным песням” – так писал о концерте французский критик. Королеве Бельгии тоже очень понравился концерт (хор гастролировал в Брюсселе от 8 января до 30 марта 1920 года), но она сказала, как об этом читаем и в дневнике Кошица, и в воспоминаниях очевидцев: „Сердце мое на стороне вашего народа, но мы, монархи – невольники политики...”

Дневниковые записи Кошица с Брюсселя воспринимаются как символ свободы слова, жажды Европы и правды. С триумфального *tournée* Кошиц не вернулся в Украину. С того времени его творчество и правда о деятельности были запрещены, покрыты неславой и фальшью.

В 1922 году хор Кошица выезжает в Америку, где его настигает слава еще более значительная, чем в Европе. Ошеломительный успех в Америке, Аргентине, Уругвае, Бразилии не убил потребности ежедневной работы, постоянного совершенствования искусства исполнения песен. Руководитель хора неустанно работал со своим музыкальным коллективом, стремясь достичь наивысшего профессионализма хористов.

В 1923–1924 годах хор успешно концертирует в Канаде, Кубе, Мексике, на Флориде и в Калифорнии. Достаточно численные эго-документы, письма – как изданные, так и рукописные, с которыми работала В. Соболев в архиве супругов Александра и Татьяны Кошиц в Ukrainian Cultural and Educational Centre в Виннипеге – показывают становление литературного таланта Кошица, его эволюцию, они важны для реконструкции биографии автора, осознания значения и роли его писательского, а не только музыкального наследия в контексте драматических событий столетней давности, актуальных в наши дни. Кроме того, они инспируют к рефлексии

РЕЗЮМЕ

над историей культуры и литературы, веками преследуемой и запрещаемой. Можно без сомнения говорить о специальной миссии, которую выполнил хор и сам дирижер, его деятельность и наследие. Свидетельства Кошица, благодаря сохраненным эго-документам, актуальны из многих точек зрения – в смысле интеллектуальном, аксиологическом, морально-этическом, экуменическом. Считается, что именно с того времени – времени Кошица и его хора – ведет свою историю культурная дипломатия Украины. Дневниковые свидетельства способны напоминать и остерегать, они инспирируют осознать смысл слов латинского писателя I в. н.э. Публилиуса Сируса: *Falsum etiam est verbum, quod constituit superior.*

SUMMARY

Alexander Koshetz and his diary "With a song around the world"

Edited by Walentyna Sobol

Alexander Koshetz (1875–1944) – a conductor, composer, ethnologist, memoir writer – is one of the most outstanding representatives of the so-called second wave of Ukrainian immigration to Canada in the interwar period of the twentieth century, which became marked in history as the period of the cult of Ukraine's short independence (1918–1920).

Koshetz's musical ensemble became famous while still in Kiev after performing the works of Artem Vedel, Dmytro Bortniansky, Hryhoriy Lomakin and Alexander Kastalski. Thanks to his close contacts with the eminent composer Mykola Lysenko (1842–1912), Koshetz became fascinated with the works of Joseph Haydn, Franz Schubert, Robert Schumann and Felix Mendelssohn Bartholdy.

In 1919, Koshetz became one of the organizers of the Ukrainian Republic Capella and provided it with intellectual support. In 1921, the Capella split up into three ensembles. One of them, led by Koshetz, left for Poland, where the Ukrainian National Choir was founded. In the years 1921–1926, Koshetz as a conductor and the choir toured Europe (Spain, France, Belgium, Germany), and the Americas (including Brazil, Argentina, Uruguay, Mexico and Cuba). The musical word discovered the beauty of Ukrainian songs, which contributed the growth of interest in Ukraine. In Switzerland, the maestro experienced a revelation, he felt "rapturous" because he realized that he had the honour of showing the soul of the enslaved nation to the world – its charm, power, simplicity, but also mystery. "And all this only

thanks to folk songs”, wrote a French critic about the band’s performance. Queen of Belgium also enjoyed the concert (the ensemble performed in Brussels from January 8 to March 30, 1920), but we can read in the journal that she said: “My sympathy is completely on the side of your nation, [...] but we monarchs, we are hostages to politics...”

Koshetz’s notes from Brussels, written in these dramatic times, are a real and very insightful symbol of freedom of speech, longing for Europe and truth. From the triumphant tour, Koshetz did not return to Ukraine under Soviet rule. Since then, his works, and even mentioning them, have been forbidden, slandered, falsified.

In 1922, Koshetz left for America, where he became even more popular than in Europe. Stunning successes in the United States, Argentina, Uruguay and Brazil did not discourage him from perfecting his art, everyday work, and rehearsals. On the contrary, he constantly worked with the ensemble and strove to achieve the highest professionalism of the choristers. In 1923–1924, Koshetz and his choir gave very successful concerts in Canada, Cuba, Mexico, Florida and California.

Quite numerous ego-documents, both published and manuscript versions, found by the author of the book in the archives of Mr Alexander and Mrs Tetyana Koshetz in the Ukrainian Cultural and Educational Centre, Winnipeg, reveal Koshetz’s writing skills and their evolution. They are necessary to reconstruct the musician’s biography, his valuable literary and musical works with regard to the tragic historical events which happened a hundred years ago. The documents invite the reader to reflect on the history of literature and culture destroyed and persecuted for ages. We can talk about the mission that both the conductor himself and his ego-documents fulfilled. One hundred years later, Koshetz’s testimonies still remain relevant in the intellectual, axiological, moral and ethical as well as ecumenical sense. These diaries seem to serve as a reminder and warning... They inspire thinking about the meaning of the words of Publilius Syrus, a Latin writer from the 1st century BC: *Falsum etiam est verbum, quod constituit superior.* – *False becomes true when the heavy hitter decides it is.*

Transl. Izabela Ślusarek